

# Rechtspraak op weg naar een du

# VERBINDENDE R

## CONFLICTCOACHING

Wij zijn ons er weinig van bewust dat het systeem van onze rechtspraak haaks staat op verbinding en op het streven naar een duurzame samenleving en duurzame relaties daarin. Sterker: rechtspraak werkt contraproductief in relatie tot deze ambitie. Maar er is licht aan de horizon. In de USA, Canada, Australië en Nieuw Zeeland zijn nieuwe vormen van 'Non-Adversarial Justice' ontwikkeld: rechtspraak, die gericht is op verbinding en reïntegratie.

### Wat is er mis met onze rechtspraak?

Onze rechtspraak is gebaseerd op een strijdmodel. Daarbij moeten de partijen elkaars tegenstanders worden, ook als zij elkaar tevoren niet echt als tegenstanders zagen. De omschakeling naar het strijdmodel begint zodra er advocaten worden ingeschakeld.

De juridische benadering trekt het conflict, dat tot dusver een alomvattend geheel was, uit zijn verband: het juridische geschilpunt wordt er uit gelicht, want gerechtelijke procedures kun je alleen voeren over juridische (op geld waardeerbare) belangen. De procedure leidt alleen tot een beslissing over dat juridische belang; niet over het geheel van het conflict. Zonder dit strijdmodel zouden de partijen partners kunnen zijn, die samen in een conflict betrokken zijn.

Rechterlijke uitspraken zijn dus deeloplossingen, waarbij alleen aandacht is geschonken aan het juridische geschilpunt. Het sociaal en psychologisch deel van het conflict komt niet of nauwelijks aan de orde. Daarom komen partijen vaak bedrogen uit omdat zij aan het eind van de procedure

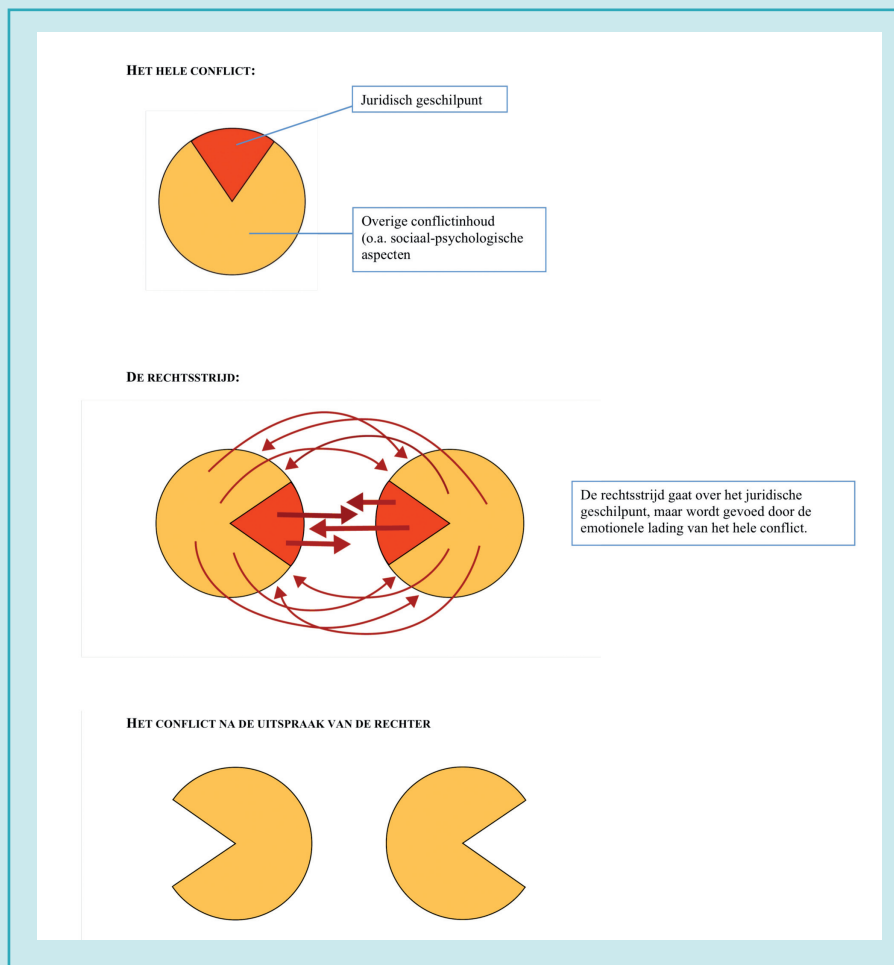
merken dat hun conflict zeer ten dele is opgelost.

Door het uitvechten van de juridische stellingnames in de procedure raken de onderlinge verhoudingen tussen de partijen verslechterd. Zij gaan elkaar steeds meer wantrouwen en geloven – vaak gevoed door hun advocaten – dat hun wederpartij met trucs en misleidende informatie de rechter om de tuin leidt. Het eindvonnis, met de één als winnaar en de ander als verliezer, is vaak een certificaat dat de definitieve breuk tussen hen bezegelt.

Al enige tijd is, ook binnen de rechtspraak, het bewustzijn doorgedrongen dat mediation en conflictcoaching conflicten wel integraal kunnen oplossen, zelfs met win-winresultaten. Mediation krijgt al een prominentere plaats naast de rechtspraak toegekend. Ook binnen de rechtspraak zelf vinden verbeteringen plaats, bijvoorbeeld een zitting aan het begin van de procedure met de bedoeling het geschil in der minne te regelen en, in het familierecht: het verplichte ouderschapsplan. Maar deze ontwikkelingen nemen de beschreven

## urzame samenleving

# ECHTSPRAAK



samenleving slechts op de korte termijn. Gevangenisstraf verbreekt echter de nog resterende positieve banden die de misdadiger met de samenleving heeft en versterkt diens banden met de onderwereld. Hij komt vaak gevaarlijker uit de gevangenis dan voor zijn detentie. Meer blauw op de straat zal daarin niet of nauwelijks verandering kunnen brengen.

Strafoplegging berust op het principe van repressie, wraak. Als kinderen leerden wij al om kwaad niet met kwaad te vergelden. In het strafrecht geldt die (in een duurzame samenleving goed passende) basisregel niet. Veroordelende uitspraken gebaseerd op het vergeldingsprincipe creëren leed dat er voor de uitspraak niet was. In het strafrecht geldt (nog) niet de norm dat tegenover het door de strafrechter gecreëerde leed een duurzaam positief resultaat of waardevol 'product' voor de samenleving moet staan. Het verband tussen de straf en een duurzame bijdrage aan de samenleving is nog nauwelijks gelegd.

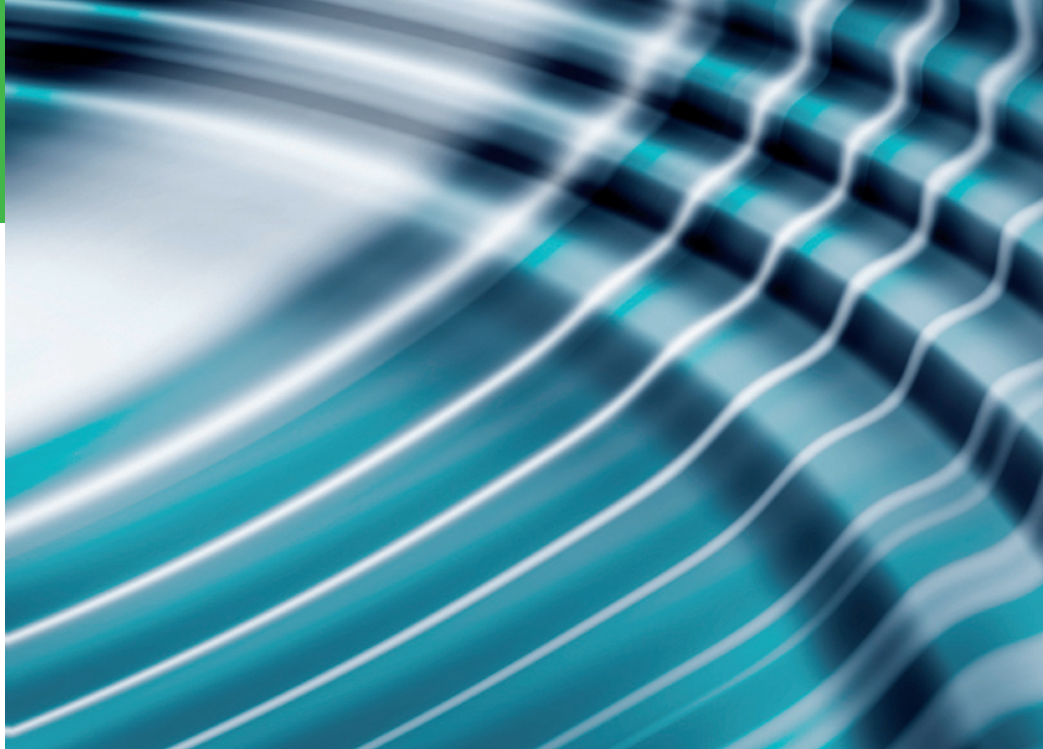
Moet onze rechtspraak niet fundamenteel veranderen als wij ons als doel stellen te streven naar een duurzame samenleving met daarin duurzame onderlinge relaties?

problematiek niet weg. Ook in het strafrecht spelen fundamentele problemen: het oplossingspercentage van bij de politie bekende delicten neemt schrikbarend af. In 1965 werd nog 51% van de bekende delicten opgelost. In 1980 was dit percentage teruggelopen tot 29 en in 1999 tot 15%. Nu zal dit percentage rond de 10% liggen. De impact van het straf-

recht op de misdaad is dus marginaal. Aan de andere kant worden de strafzaken alleen maar ingewikkelder en verslechteren en verharden de verhoudingen binnen de strafrechtspraak tussen Openbaar Ministerie, Advocatuur en Rechters. Onze strafrechtspraak blijkt niet in staat de samenleving veiliger te maken. Zij zet misdaders gevangen. Dat beveiligd de

### Rechtspraak die partijen verbindt

In de afgelopen 20 jaar zijn in de USA, Canada, Australië en Nieuw Zeeland zogenaamde 'Non-Adversarial Justice' rechtspraaksystemen ontwikkeld. Daarin is het strijdmodel vervangen door een samenwerkingsmodel. In het kader van dit themanummer zouden we kunnen spreken van 'Verbindende rechtspraak'. Deze



vormen van rechtspraak lijken goed te passen in het streven naar een duurzame samenleving.

Tijdens mijn sabbatical bezocht ik in Australië, Nieuw Zeeland en de USA een aantal van deze rechtbanken en sprak met mensen die erbij betrokken zijn. Het was een bijzonder inspirerende ervaring om te zien hoe rechtspraak zonder rechtsstrijd tot een waardevol instrument wordt om duurzame relaties te scheppen, misdaders te reintegreren en cultuurkloven te overbruggen. Deze vormen van rechtspraak vragen om een complete switch in focus van degenen die bij deze rechtspraak betrokken zijn. Ik beschrijf de drie belangrijkste vormen van verbindende rechtspraak.

#### **Problem Solving Courts**

Problem Solving Courts (PSC) zijn ingesteld om bepaalde problematiek op te lossen, bijvoorbeeld verslaving, huiselijk geweld, seksdelicten, buurtproblematiek. Zodra een dader wordt opgepakt wordt de onderliggende oorzaak van het delict opgespoord. In samenwerking tussen de advocaat (speciaal daarvoor opgeleid), politie, public prosecutor, sociale instanties, reclassering, verslavingszorg, volkshuisvesting, werkvoorziening, schuldsanering, enzovoort wordt direct een trainingsprogramma voor de dader opgesteld. Dit programma moet door de PSC-rechter wordt goedgekeurd. De dader moet tekenen voor het trainingsprogramma, anders gaat zijn zaak naar de gewone strafrechter. De PSC-rechter laat de dader regelmatig op de zitting verschijnen. Hij 'monitort' of de dader voldoende voorde- ringen maakt en ontvangt daarvoor tevens

rapportages van alle bij het trainingsprogramma betrokken instanties. Doet de deelnemer het goed, dan kent de rechter hem zo nu en dan een beloning toe, bijvoorbeeld een vrijkaartje voor de bioscoop of een gratis maaltijd. Werkt de deelnemer onvoldoende mee, dan neemt de rechter sanctiemaatregelen als het opvoeren van zittingsfrequentie, het verscherpen van controles of een korte gevangenisstraf, waarin de deelnemer zich op zijn commitment voor het trainingsprogramma moet beraden. Werkt een deelnemer onvoldoende mee dan komt hij alsnog voor de gewone strafrechter. Slaagt de deelnemer voor het traject – hij is dan gereïntegreerd in de samenleving (vaak pas na circa twee jaren) – dan reikt de rechter hem op een feestelijke bijeenkomst een Graduation-certificate uit. Hij krijgt dan geen strafblad. Het eerste PSC werd in 1989 opgericht in Miami. Nu zijn er alleen in de USA al meer dan 3100 operationeel. Het Center for Court Innovation in New York begeleidt de opzet van deze Courts wereldwijd.

#### **Indigenous Sentencing Courts**

Australië kampt met een diepe interculturele problematiek. Aborigines, in aantal niet meer dan 2% van de bevolking, vormen rond 40% van de gevangenispopulatie. Een onderzoeksrapport uit 1991 wees uit dat het Westerse rechtspraakstelsel geen enkele vat krijgt op de Aboriginal bevolking omdat het totaal niet past bij de Aboriginalcultuur. Indigenous Sentencing Courts zijn ontwikkeld om de cultuurkloof te overbruggen, het vertrouwen van Aborigines in de rechtspraak te versterken en meer vat te krijgen op de misdaad- en recidive cijfers

onder deze bevolkingsgroep. Een voorbeeld is het Koori Court systeem in Victoria. Zittingen vinden plaats rond een ovale tafel. Naast de rechter zitten twee Aboriginal Elders uit de community, die de rechter informeren over culturele achtergronden en over hoe de dader binnen de Aboriginal gemeenschap wordt bestraft.

#### **Restorative Justice (Herstelrecht)**

In alle culturen hebben vormen van herstelrecht bestaan; methoden om conflicten en misdrijven in goed overleg binnen gemeenschappen, families of betrokkenen te regelen. Familieberaad, kringgesprekken, rondetafel conferenties komen overal voor. Desmond Tutu's Commission for Truth and Reconciliation in Zuid Afrika is een bekend voorbeeld van Restorative Justice. In Nederland wordt herstelrecht buiten de justitiële sfeer onder meer toegepast door de Eigen Kracht Centrale te Zwolle, die bemiddelt bij het houden van family group conferences voor gezins- en buurtproblematiek, jeugdcriminaliteit en problematiek op scholen.

Nieuw Zeeland loopt voorop in de ontwikkeling. In dat land is al sinds 1989 de Maori methode van Family Group Conferencing (FGC) formeel in de strafwet ingebouwd. Maori's zien een conflict of delict als een symptoom dat er iets mis is met de gemeenschap. Anders zou het conflict niet zijn ontstaan of het delict niet zijn gepleegd. Bij een conflict of delict komen al degenen die er rechtstreeks of zijdelings bij betrokken zijn, inclusief familieleden en vrienden van de partijen en clan-Elders (extended-family) voor beraad bij

elkaar. Onderling respect is de basis voor het familieberaad. Het beraad kent drie gespreksrondes. In de eerste ronde krijgen alle deelnemers, inclusief de dader, de gelegenheid hun gevoelens en gedachten te uiten. Daarbij wordt de dader op zijn daad en verantwoordelijkheid aangesproken. Maar ook diens ouders, broers, zusters en vrienden: "Waarom hebben zij niet weten te voorkomen dat hun zoon/broer/vriend zijn daad pleegde?" Ook het slachtoffer kan worden aangesproken: "Was hij/zij onvoorzichtig geweest?" In deze ronde ontstaat zo een heel compleet beeld van ieders verantwoordelijkheid binnen de Family Group. In een tweede ronde krijgen alle deelnemers (ook de dader) de gelegenheid hun behoeften en noden uit te spreken: "Wat heeft ieder nodig om een goed of beter leven te kunnen leiden?" Die behoeften hoeven niet met het delict of conflict te maken te hebben. In deze ronde wordt duidelijk welke noden en behoeften er binnen de Family Group bestaan. De derde ronde gaat over het maken van commitments over en weer om in elkaars noden en behoeften te voorzien. Onder toezien oog van Elders zorgt de groep ervoor dat de verantwoordelijkheden evenredig verdeeld worden, dat er passend aanbiedingen worden gedaan aan gedupeerden en dat er in zoveel mogelijk van alle geuite noden en behoeften wordt voorzien. Family Group Conferences leiden ertoe dat het functioneren van de hele groep door gemeenschappelijke inzet op een hoger plan komt te staan. Het conflict of delict wordt daarvoor als aanleiding gebruikt. De groep ziet ook toe op de naleving van de gemaakte afspraken. En als

afspraken niet langer functioneel zijn kan de groep weer bij elkaar worden geroepen om de afspraken aan te passen.

In Nieuw Zeeland kunnen minderjarige wetsovertreders tot 17 jaar (behalve bij moord of doodslag) niet meer strafrechtelijk worden vervolgd. Er moet verplicht een Family Group Conference worden gehouden. Alleen als die mislukt, kan de minderjarige voor de strafrechter worden opgeroepen. Volwassen daders hebben (behalve bij ernstige misdaden) een wettelijk recht om te opteren voor Family Group Conferencing. In dat geval wordt de strafvervolging opgeschort in afwachting van het resultaat van de FGC. De in de FGC gemaakte afspraken worden aan de rechter voorgelegd. Deze beoordeelt of die afspraken in verhouding staan tot de ernst van het gepleegde delict. De functie van de rechter wordt in dit systeem verlegd van het opleggen van straf naar het beoordelen van de afspraken, die in de FGC tussen de betrokkenen zijn gemaakt en het toezien op de naleving van die afspraken. Komt daar de klad in dan komt de gewone rechter er alsnog aan te pas. In de praktijk blijkt dat de afspraken meestal door de rechter worden aanvaard en dat strafvervolging voor de gewone rechter achterwege kan blijven.

#### **Verandering van Focus**

De omschakeling van de traditionele rechtspraak volgens het strijdmodel naar verbindende en duurzame, 'Non-Adversarial' rechtspraakvormen vraagt een fundamentele verandering van focus van de rechter en van de overige bij de recht-

spraak betrokkenen. De rechter vervult niet meer zozeer de corrigerende functie: rechtmaken wat in het verleden fout is gegaan; de rechtspraak wordt een sturend mechanisme, dat zichzelf inzet om een betere samenleving te helpen creëren. De strafrechters, die het eerste Problem Solving Court hebben opgezet stelden: wij realiseerden ons dat rechtspraak een schakel was van een ketting, die het probleem in stand hield. Wij wilden een schakel worden in een keten die het probleem zou oplossen.

*Alexander F. de Savornin Lohman is advocaat in Utrecht, gespecialiseerd in Arbeidsrecht, Gezondheidsrecht en Relatie- en Conflictmanagement. Hij ontwikkelde het 'Lohman Cabbage Conflict Model' en 'DYNALAW® (dynamisch recht) Relatie- en Conflictmanagement', gebruik makend van dialoog en constructieve toekomstvisie in plaats van het rechtsstrijdmodel. Hij adviseert tevens over duurzame rechtspraak. [www.dynalaw.nl](http://www.dynalaw.nl)*

#### **Literatuur**

*Non-Adversarial Justice. Michael King, Arie Freiberg, Becky Batagol and Ross Hyams. The Federation Press, 2009. ISBN 978 18 628 7747 4*

#### **Informatie**

*Center for Court Innovation in New York: [www.courtinnovation.org](http://www.courtinnovation.org)  
Eigen Kracht Centrale te Zwolle: [www.eigen-kracht.nl](http://www.eigen-kracht.nl)*